

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

De opkomst van de allochtone middenklasse

Allochtone middenklassers zijn in steeds meer economische sectoren actief, als werknemer en als zelfstandige. Zowel in de grote steden als in de nieuwe stedelijke agglomeraties vestigen zich zelfbewuste allochtone burgers die grote waarde hechten aan de kwaliteit van het huis en de leefomgeving. Tegelijkertijd is hun sociaaleconomische positie conjunctuurgevoelig. Op langere termijn hangt hun positie vooral af van de vraag of zij de concurrentie met nieuwe kennismigranten aankunnen en of de Nederlandse samenleving zich ontspannen toont ten aanzien van het vraagstuk van immigratie en integratie.

door *Sadik Harchaoui & Chris Huinder*

Sadik Harchaoui is voorzitter van de Raad van bestuur van FORUM, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling en voorzitter van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling. Chris Huinder is bestuurssecretaris van FORUM.

ALPAY DEMIRCI, 32 JAAR, IS DE EERSTE beëdigde huizenmakelaar van Turkse herkomst, kantoor houdend in Lombok, Utrecht. Carlos Gonçalves, 40 jaar, van Kaapverdiaanse afkomst en met een afgeronde hbo-studie Organisatie en Personeelsmanagement, is voorzitter van de deelgemeente Delfshaven in Rotterdam. Amy Tjoe, in Suriname geboren, is bouwkundig tekenaar. De Marokkaans-Nederlandse Rachid Lamalam is accountmanager bij een commerciële dienstverlener.¹ Het zijn slechts enkele voorbeelden van de groeiende groep van nieuwe allochtone middenklassers². Zij dringen de laatste vijf, zes jaar door in alle haarvaten van de samenleving, in de ene sector meer en sneller dan in de andere, op eigen kracht en veelal na een gestapelde opleiding.

CIJFERS

Een derde van de Surinaamse Nederlanders tussen 15 en 65 jaar maakt deel uit van de middenklasse door een diploma op minstens middelbaar niveau. Voor de actieve beroepsbevolking onder hen ligt dat percentage zelfs op 53 procent in 2004-2005. Voor de Antilliaanse beroepsbevolking is dat 54 procent. Dit is 17 tot 18 procentpunt lager dan voor de autochtone beroepsbevolking, maar hun groei in aantallen en percentages is sneller. De afstand tussen Surinaamse en Antilliaanse vrouwen tot de autochtone vrouwen is zelfs nog kleiner: 56 tegen 71 procent. Voor de Turks- en Marokkaans-Nederlandse middenklassers liggen deze percentages lager (respec-

De middenklasse is naar verhouding sterker gegroeid onder allochtonen dan onder autochtonen

tievelijk 38 en 36, maar ook hier is sprake van een inhaalslag. Bij deze bevolkingsgroepen is de omvang van de middenklasse in de periode 1991-2005 verdubbeld. Deze sterke groei is zowel bij mannen als vrouwen te zien, al kennen de vrouwen nu nog relatief lagere percentages

middenklassers dan de mannen, met uitzondering van de Surinaamse en Antilliaanse Nederlanders: hun groei in de middelbare en hogere beroepen is spectaculair volgens het Sociaal en Cultureel Planbureau, dat constateert dat naar verhouding de middenklasse sterker is gegroeid onder allochtonen dan onder autochtonen.³

Niet alleen aan de hand van het beroepsniveau kan de groei van een allochtone middenklasse worden vastgesteld. Ook hun inkomens zijn daarvoor een heldere indicatie. In 1996 verdienden 162.000 allochtone middenklassers op jaarbasis een mediaan inkomen. In 2004 was dat aantal gestegen naar 245.000.⁴ Onder de tweede generatie allochtone burgers in de leeftijdscategorie 34-49 jaar is het aandeel mensen met een hoger inkomen zelfs vergelijkbaar met dat van autochtonen, namelijk 56 procent, zij het dat we hier in absolute cijfers spreken van een relatief kleine groep. Kijken we naar de 25-34 jarigen dan zijn de percentages 35 voor tweede generatie allochtonen met een meer dan mediaan inkomen en 49 bij de autochtonen. Maar ook al liggen de percentages voor deze tweede leeftijdscategorie dicht bij elkaar, de bevolkingsgroepen zijn in omvang nogal uiteenlopend. De kans dat een inwoner van Nederland die kriskras door het land fietst, een allochtone middenklasser van de tweede generatie in de leeftijd van 25 tot 34 jaar tegenkomt is in vergelijking met de kans dat hij een autochtone middenklasser van dezelfde leeftijdscategorie ontmoet 1 op 25. Gelet op de mate van interetnische scheiding en soms ook interetnische

vermijding in Nederland, zullen er niet veel autochtonen zijn die allochtone middenklassers dagelijks op hun werk, in het openbaar vervoer of op straat ontmoeten, hoewel de kans daarop in de Randstad weer aanzienlijk hoger ligt.

Belangrijkste verklaringsfactor voor de groei van de allochtone middenklasse is zonder twijfel het opleidingsniveau, inclusief de beheersing van de Nederlandse taal. Contacten met autochtone burgers en moderne opvattingen, pakken ook positief uit voor de kans op een positie in de middenklasse. Deze groei zal zonder twijfel doorzetten, aangezien het opleidingsniveau van allochtonen ook toeneemt. Zo is in tien jaar het aandeel niet-westerse allochtone studenten in het hoger onderwijs meer dan verdubbeld: van 6 procent in 1995 tot ruim 12 in 2005. Sommige faculteiten en studierichtingen in het wo en het hbo kennen percentages van rond de 30.

In de subjectieve beleving echter ervaren nieuwe middenklassers voorgaande objectieve stijgingen niet altijd als sociale stijging. In Surinaamse en Antilliaanse kringen van middeninkomens wordt de sociale stijging vergeleken met de sociale positie van de ouders in Suriname en op de Antillen. Dan vindt men zelf dat zij het in materieel opzicht beter, maar in immaterieel opzicht, qua status en sociale positie, niet beter of het zelfs slechter doen dan hun ouders.⁵ Ook Turkse en Marokkaanse Nederlanders kunnen hun sociale stijging, die sneller en succesvoller verloopt, als relatief ervaren, omdat hun ambities navenant zijn gestegen. Anders gezegd: het referentiekader verandert naar Nederlandse maatstaven. Men stijgt feitelijk, maar men voelt het niet zo.

Bij Molukkers daarentegen is ontegenzeggelijk sprake van sociale daling. De verklaring voor het in sociaaleconomisch opzicht minder succesvol zijn van de derde generatie, wordt gezocht in de dramatische gebeurtenissen van de Molukse gijzelingen en treinkapingen in de jaren zeventig. De traumatische inwerking hiervan op de derde generatie zou hebben geleid tot een afnemende ambitie tot opwaartse mobiliteit: zij waren de losers, de slachtoffers van de hybris van hun vaders. De sociaalpsychologische blokkade tot sociale stijging zou dan sterker zijn dan economische wetmatigheden. Voor deze verklaring is in de literatuur overigens weinig tot geen wetenschappelijke bevestiging gevonden.

ALLOCHTONE ONDERNEMERS

Een tweede categorie mensen die tot de middenklasse worden gerekend, zijn de ondernemers. Het aantal allochtone ondernemers verdrievoudigde bijna tussen 1994 en 2004 van bijna 21.000 naar ruim 58.000. Vooral het aantal ondernemers met een Turkse achtergrond nam fors toe: van 4000

in 1994 naar 15.000 in 2004. De ondernemersquote onder deze bevolkingsgroep lag in 2005 zelfs hoger dan onder de autochtone beroepsbevolking.⁶

Naast een absolute toename opereren de bedrijven van allochtone ondernemers in steeds meer economische sectoren. Diversificatie in de richting van de zakelijke dienstverlening, de bouwnijverheid en de vervoer- en communicatiesector is zichtbaar. Deze diversificatie, onder zowel autochtone als allochtone ondernemers, indiceert in het algemeen een toename en een versterking van een ondernemersmentaliteit in de bevolking. Daarbij draait het niet alleen om de groeiende heterogeniteit van de ondernemersklasse. Zo laten Aram en Mueller zien dat de ondernemer niet meer de kleinburger is met zijn langdurige aanbod van een beperkt assortiment aan producten of diensten, maar een economische actor die meerdere typen arbeid uitprobeert.⁷

Toch wijkt het profiel van de etnische of nieuwe zelfstandige ondernemer nog in belangrijke mate af van dat van de autochtone ondernemers. Allochtone ondernemers werken vaker met kapitaal verschaft door familie en vrienden en kennissen uit de eigen etnische groep. Zij hebben relatief meer personeel uit eigen kring in dienst en bedienen relatief meer klanten in de eigen etnische omgeving. Ook zijn zij minder vaak lid van een Nederlandse (algemene) brancheorganisatie of ondernemersvereniging en consulteren zij minder een Kamer van Koophandel. Bij allochtone tweedegeratieondernemingen schuift het profiel merkbaar op in de richting van een autochtone ondernemer, hoewel zij nog een mix kennen van formeel en informeel kapitaal, van eigen etnische verenigingen en algemene (Nederlandse) verenigingen en van Nederlands, co-etnisch of multi-etnisch personeel.⁸ Hun opleiding en professionele kwaliteiten zijn echter aanzienlijk hoger dan van de eerste generatie etnische ondernemers.

KWETSBARE MOBILITEIT

We kunnen met deze jubelcijfers tevreden achterover leunen, ware het niet dat de sociaaleconomische positie van allochtone middenklassers en ondernemers ook zwakke kanten heeft. Zo was er zelfs sprake van een absolute teruggang in het percentage Turkse Nederlanders met een inkomen boven de € 23.000 in de periode van laagconjunctuur tussen 2000 en 2004. Zij vielen massaal uit de mediane inkomensgroep. De kansen op sociale stijging kunnen dus worden afgewisseld met gevaren van sociale stilstand of zelfs daling. Terwijl de neerwaartse overgang in de genoemde periode voor de autochtone middenklassen 'slechts' 15 procent bedroeg, lag die voor Turkse hogere inkomens op bijna de helft (44 procent), voor Marokkaanse op 36 en voor Antillianen op 23.⁹ Dit heeft te maken met het feit dat

hun inkomenspositie dichter bij het mediane inkomen ligt, waardoor ze eerder uit de hogere-inkomenspositie duikelen. De inkomenspositie in de midden- en hogere segmenten van allochtone burgers is dus fragiel. Dat is waarschijnlijk mede te wijten aan het vigerende LIFO-systeem (Last In, First Out). Daardoor komen allochtone werknemers die later dan hun autochtone evenknieën de bedrijfspooten binnenkomen, bij een neerwaartse conjunctuur weer eerder op straat te staan.

Een tweede oorzaak kan schuilen in de sanering van specifieke bedrijfssectoren of handelsketens waar relatief veel allochtone burgers met middeninkomens (en ook met lagere inkomens) of allochtone zelfstandigen werkzaam zijn.

Een derde factor die de opwaartse sociaaleconomische mobiliteit van allochtone middenklassers negatief kan beïnvloeden, is het politiek-culturele klimaat. Zolang in dit klimaat de winden van anti-immigratie- en anti-islamitische sentimenten overheersend zijn, blijft de sociaal-culturele aansluiting bij en integratie van allochtone burgers onder druk staan. Zij moeten zich dubbel bewijzen en oproeien tegen vermeende of sluipende vormen van uitsluiting en discriminatie.¹⁰ Aan hun succes hangt een stevig prijskaartje. Het brengt velen van hen ertoe sinds 2002, 2003 al dan niet met hun ouders te (r)emigreren.¹¹

Een vierde factor die wel wordt aangevoerd, vormt de psychologische belasting voor de nieuwe allochtone middengroepen. Zij hebben vaak in één generatie de sprong gemaakt van analfabete of laag opgeleide ouders naar hbo- of wo-geschoolde middenklassers. Op hen rust de taak financieel en sociaal te bemiddelen tussen de wereld van hun ouders in volkswijken en hun eigen wereld van vooruitgang en succes in ruime huizen die in betere buurten staan. Zij hebben, in vergelijking met hun autochtone tegenvoeters, een complexer bestaan met gevaren van psychische en financiële overbelasting. Dit zou hun verdere opwaartse mobiliteit kunnen vertragen of hinderen.

Tot slot zal met een andere ontwikkeling rekening moeten worden gehouden. De krimp van de beroepsbevolking vanaf 2011, die gepaard gaat met een krimp in het aandeel van de 20-64-jarigen in de bevolking in de komende twee decennia¹², zal de sluizen van de Nederlandse economie om meer kennismigranten toe te laten, soepeler en wijder openen. De opleidingskosten voor deze migranten kwamen ten laste van andere landen en/of buitenlandse bedrijven en drukken dus niet op de Nederlandse onderwijsbegroting of gaan niet ten koste van de budgetten van binnenlandse bedrijven. Het is een comparatief voordeel voor Nederland om deze kennismigranten toe te laten ten opzichte van zowel autochtone als allochtone kenniswerkers die in Nederland zijn of worden opgeleid. De laatsten komen

daardoor in een relatief nadelige positie terecht, waardoor zij of zelf meer of volledig de kosten van hun opleiding en bijscholing voor eigen rekening moeten nemen, of op andere kwaliteiten zullen moeten concurreren. Zij moeten dan wedijveren op persoonskenmerken als perfecte beheersing van de Nederlandse taal en mogelijk andere talen (communicatieve vaardigheden), gedegen kennis van het Nederlandse sociaalculturele landschap (specifieke kennisvoordelen) en de beschikking over bijzondere netwerken die voor het bedrijf waar zij (willen) werken, meerwaarde hebben.

STAD EN MIDDENKLASSE

In veel studies over de opmars van de allochtone middenklasse wordt hun relatie met de (groot)stedelijke omgeving onderzocht. Zullen deze middenklassers een zwarte vlucht naar de buitensteden, nieuwe groeikernen en Vinx-locaties ondernemen? Worden zij de nieuwe, positieve rolmodellen voor lagere inkomensgroepen van hun eigen etnische kring in de achterstandswijken? Welke mechanismen kunnen stadsbestuurders in werking stellen om de binding van deze middengroepen te versterken, zodat hun vertrek uit de stad kan worden afgeremd of afgestopt?

In deze studies schuilt veelal de hypothese dat de (grote) stad een langdurige, natuurlijke biotoop voor middenklassers zou moeten zijn. Dat is in afnemende mate het geval, voor zowel autochtonen als allochtonen onder hen. Althans, deze natuurlijke biotoop zal niet een leven lang dezelfde stad zijn. Uit een studie van het CBS¹³ blijkt dat in de vier grote steden 46 procent van degenen die zich in de periode 1995-1998 hebben gevestigd, binnen vijf jaar weer is vertrokken. De intensiteit van instroom, uitstroom en doorstroom naar randstedelijke agglomeraties is aanzienlijk groot. De CBS-onderzoekers vragen zich dan ook af of dat niet een belangrijke oorzaak is voor minder sociale gebondenheid in en aan een stad.¹⁴ De allochtone en autochtone middenklasse, een mobiele bevolkingsgroep¹⁵, zou dus door gemeentelijk beleid moeten worden verleid om juist wel langdurig in specifieke grote steden te blijven wonen, willen deze kunnen uitgroeien tot vitale, toekomstbestendige leefgebieden voor grotere groepen.

De infrastructuur en het aanzien van de grote steden zou dan veel meer op de kwaliteitseisen van de allochtone en autochtone middeninkomens moeten worden geënt¹⁶: veel groen, kwalitatief goede (koop)huizen, veilige woonbuurten, voldoende parkeerplaatsen, ruime winkel-, horeca- en culturele voorzieningen, mogelijkheden tot statusbeleving.

De suburbanisatie, de trek naar nieuwe stedelijke groeikernen, zal onder alle middeninkomens hardnekkig zijn. Almere is en blijft de komende 15 tot 20 jaar een aantrekkelijk alternatief, vooral voor Surinaamse Neder-

landers. Rond de vier grote steden zullen zones ontstaan met hoge percentages niet-westerse allochtone middenklassers. Flevoland wordt de provincie met het hoogste percentage niet-westerse allochtonen, Zuid-Holland zakt naar de tweede plaats. Ook bij Arnhem, Tilburg en Groningen komt er een sterke overloop naar de randgemeenten op gang.¹⁷

Gelet op de blijvende groei in aantallen westerse en niet-westerse allochtonen in de komende 20 jaar — na een korte periode van een negatief migratiesaldo in de periode 2003-2010 — zal Nederland nog meer dan nu

gekenmerkt worden als een migratie- en als een migrantensamenleving. In 2030 wonen in ons land ruim 4 miljoen (westerse en niet-westerse) allochtonen tegen bijna 13 miljoen autochtonen (23 procent van de totale bevolking). Meer dan de helft van deze allochtone inwoners zijn tweedegeratiemigranten.¹⁸ Naar verwachting zal een

Het algemeen maatschappelijke beeld van 'de niet-westerse allochtoon' zal spoedig aan drastische herziening toe zijn

flink deel van hen tot de middenklasse behoren. Het algemeen maatschappelijke beeld van de niet-westerse allochtoon zal dan aan een drastische herziening toe zijn. Niet meer de arme migrant, zoon van een boer uit Anatolië of het Rifgebergte, worstelend met aanpassing aan een nieuwe taal en aan Europese zeden en gewoonten, een overlevingsstrijd in een troosteloze volkswijk voerend, zal dan het beeld kunnen bepalen. Maar een zelfbewuste, selfmade tweede generatie Nederlanders met een goed huis ergens in de Randstad, die haar talen spreekt en zich net zo gemakkelijk beweegt in Nederlandse *suburbs* als in de kosmopolitische zones van Turkije en Marokko en van Spanje en Italië.

Noten

- 1 De voorbeelden zijn grotendeels ontleend aan: vrom (2007), *Kiezen voor de stad; kwalitatief onderzoek naar de vestigingsmotieven van de allochtone middenklasse*. Den Haag: vrom.
- 2 Een eenduidige definitie van middenklasse bestaat niet. In dit artikel is gekozen om beroepsniveau (minimaal middelbaar) en inkomsten (mediaan) als uitgangspunt te nemen.
- 3 Sociaal en Cultureel Planbureau (2006): *Investeren in vermogen*. SCP: Den Haag.
- 4 Bij de berekening van dat inkomen (uit werk) zijn de personen zonder inkomen niet meegenomen. In 2004 lag het mediane inkomen op € 22.921.
- 5 Cain A (2006): *Social Mobility of Ethnic Minorities in the Netherlands*. Delft: Eburon Academic Publishers.
- 6 De ondernemersquote is het aantal zelfstandige ondernemers als percentage van de beroepsbevolking. Deze groeide

In het bijzonder hoofdstuk 5, *Minderheden in de middenklasse*, gaat in op deze groei in omvang van de allochtone middenklasse.

- in 2005 voor de Turkse groep naar 13,5 procent, terwijl die voor de autochtone groep rond de 11 lag. De Marokkaanse ondernemersquote ligt de laatste jaren boven die van de Surinaamse en Antilliaanse, in 2005 resp. 7,3, 6,4 en 4,7 procent. De in omvang weliswaar kleine Chinese bevolkingsgroep heeft altijd al een relatief hoge ondernemersquote gekend: in 2004/'05 rond de 15 procent. Zie: Tillaart, H. van der (2007): *Etnisch ondernemerschap in Nederland: ontwikkelingen en perspectieven*, in: *Migrantenstudies*, 23 (2), pp. 76-98; en SCP, *Investeren in vermogen*, zie noot 2.
- 7 Arum, R. en Mueller, W. (2004): *The Return of Self-Employment: a cross-national study of Self-Employment and Social Inequality*. Princeton University Press: Princeton. In de VS is meer dan 40 procent van de mannen boven 50 jaar wel eens een eigen onderneming begonnen. Maar ook is zelfstandig ondernemen in toenemende mate een (semi)continu spel van proberen, mislukken, opnieuw proberen, (gedeeltelijk of helemaal) slagen. Deze houding is kenmerkend voor dynamische economieën met veel onzekerheden en risico's: *'It is worth emphasizing that given the growing heterogeneity of self-employment, this instability cannot be equated simply with firm failure but rather often implies individual reassessment of the relative rewards of continuing in the activity instead of moving back into dependent employment.'*
- 8 Zie o.a. de studies EIM (2004), *Monitor Etnisch Ondernemerschap*. Zoetermeer. Rademaker, L. en Masurel, E. (2007), *Isolement van allochtone ondernemers buiten de Randstad: keuze of dwang?*, in: *Migrantenstudie* 23 (2), p. 131-144. En: Rusinovic, K. (2007), *De (in)formele sociale netwerken van eerste en tweede generatie migrantenondernemers*, in: *Migrantenstudies* 23 (2), p. 99-114.
- 9 Sociaal en Cultureel Planbureau (2006): *Investeren in vermogen*. SCP: Den Haag, p.145.
- 10 Zie o.a. SCP/Art. 1 (2007): *Discrimina-
tiemonitor niet-westerse allochtonen op de arbeidsmarkt*. Den Haag: SCP. Hoe moeilijk het ook is om uitsluiting en discriminatie expliciet aan te tonen, de onderzoekers maken zeer aannemelijk dat er feitelijk factoren in het spel van instroom en doorstroom van allochtone werknemers op de arbeidsmarkt in het spel zijn, die niet alleen rationeel, volgens economische wetten kunnen worden verklaard.
- 11 CBS (2006), *Bevolkingstrends*, in: *Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland*, jrg. 54, 2de kwartaal. CBS: Heerlen/Voorburg.
- 12 Zie RPB/CBS (2006), *Regionale bevolkings- en allochtonenprognose 2005-2025*. RPB/CBS: Den Haag.
- 13 CBS (2004), *Bevolkingsdynamiek in de vier grote steden*, in: *Bevolkingstrends*, 2de kwartaal. CBS: Den Haag.
- 14 Vanuit een breder perspectief kan men een dichotomie zien in het Nederlandse en Europese beleid ten aanzien van (arbeids)mobiliteit en stedelijke/regionale gebondenheid van bewoners. Enerzijds zijn er EU- en nationale programma's om door upgraden van wijken en steden de sociale binding van werknemers en zelfstandigen aan een stad of regio te versterken. Andere programma's op het terrein van onderwijs en arbeidsmarktbeleid zetten juist stimulansen uit om de regionale of zelfs internationale mobiliteit van arbeidskrachten te bevorderen. Men kan op zijn minst een vraagteken zetten bij de gelijktijdige toepassing van deze twee beleidsfilosofieën. Zie o.a. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2007), *Labour mobility in a transatlantic perspective*; Conference report. Dublin. Van der Land gebruikt de term vluchtige verbondenheid om deze spanning tussen stadsgebondenheid en mobiliteit te duiden. Zie: Land, M. van der (2003). *Vluchtige verbondenheid. Stedelijke bindingen van de Rotterdamse nieuwe middenklasse*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- 15 In 2002 verlieten zelfs meer Surinaamse Nederlanders Rotterdam dan autoch-

tone Nederlanders. Zie: EUR (2008), *Burgerschapsbriefing 1; Allochtone middenklasse*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.

- 16 Het verschil in eisen die allochtone middenklassers aan de stad stellen, vergeleken met autochtone middenklassers, is minimaal. Zie de aanbevelingen in VROM (2007), *Kiezen voor de stad; kwalitatief onderzoek naar de vestigingsmotieven van de allochtone middenklasse*. Den Haag: VROM. Op grond hiervan zou

men zelfs met overtuiging de stelling kunnen pomen: het etnische verschil tussen allochtone en autochtone middenklassers is voor (stads)beleid een verwaarloosbare factor: een *quantité négligable*.

- 17 RPB/CBS (2006), *Regionale bevolkings- en allochtonenprognose 2005-2025*. RPB/CBS: Den Haag, p. 62 e.v.

- 18 Cijfers afkomstig van <http://statline.cbs.nl> onder thema bevolking—cijfers—prognose.